Intressantare Coleoptera och Hemiptera heteroptera iakttagna i Skedevi socken, Östergötland.

av

Anton Jansson.

I juli månad 1917 vistades undertecknad en kortare tid vid Byle i Skedevi socken, Östergötland, där det finnes två rätt väl kända pensionat i en trakt, som av entomologer knappast torde varit besökt, åtminstone ej så som den förtjänar. Här är en naturskön bygd, lockande så väl med det täcka och leende som med det mera storslagna. Byle ligger mitt emellan två sjöar, Tisnarens västligaste del, Kalefjärden, och Marsjön, i ett hörn av Östergötland, där landskapet stöter till så väl Södermanland som Närke, och man kommer lämpligast dit från den närmare en mil norr om Byle by belägna Vingåkers station. Trakten är geologiskt sett att anse som en utlöpare till Kolmården, och flera av de Coleoptera jag där på den korta tiden hann iakttaga voro just sådana, som företrädesvis bruka träffas uti bergstrakter. Terrängen är mycket kuperad och naturen omväxlande. Vid Marsjön och mellan de odlade fälten däromkring finnas kullar och hagar med mycket ek, hassel och asp, och i lövängarna och backsluttningarna åt söder växa den sköna *Melampyrum nemorosum* L., *Orobus niger* L. *och Campanula glomerata* L. Stränderna kring Tisnaren däremot äro mera sterila, vassbandet tunnare

än vid andra Sörmlandssjöar och vid Hjälmaren, och Kolmårdsnaturen röjer sig i de glesare barrskogsklädda höjderna eller i den ännu kvarstående storskogen.

Särskilt inbjöd lövskogen kring östra delen av Marsjön till undersökning, då här trädbeståndet utgjordes av ek, asp och björk och funnos kvar gamla torra träd och stubbar, som erbjödo träätande insekter livsbetingelser. Av aspar stodo präktiga, ståtliga träd spridda här och där, men som aspen ju torde vara vårt svagaste trädslag, hade de svåra stormarna åstadkommit manfall bland dem. På dylika knäckta aspar upptäckte jag i barken gångar av en tomicid, som inte kunde vara annat än *Tomicus (Heteroborips* REITT.) *cryptographus* RATZEB. Träden voro emellertid helt uttorkade, och då larverna av arten endast leva i den saftiga basten, av »ambrosia» enligt REITTER, hade de dött med trädens uttorkande, och imagines stodo ej heller att upptäcka. Jag hade emellertid turen finna en kullfallen asp, som påtagligen kort tid förut knäckts av stormen och i vars ännu delvis friska bark anträffades larver av *T. cryptographus*. Efter mycket sökande lyckades jag också vid mynningen till larvgångarna finna två imagines, båda ♀♀. Försök med kläckning av larverna misslyckades, ej underligt för övrigt då det vållade svårigheter hålla barken frisk, utan att torka. De knäckta asparna voro rätt starkt angripna av arten, som väl dock knappast torde göra träden allvarlig skada, då larverna endast borra ytligt och fläckvis. Enligt vad jag tyckte mig finna, håller sig arten helst till grenar rätt högt upp från marken, en omständighet som kanske förklarar, att jag ej lyckades upptäcka den på träd på rot. Med BOHEMANS fynd av arten i Västmanland *(T. dryographus* hos THOMSON) och MJÖBERGS på senare år på Gottska Sandön (Entom. Tidskrift 1906) är den sålunda nu känd från tre mycket spridda fyndplatser i Sverge.

I samma kullfallna asp, i vilken de levande individerna av nyssnämnda tomicid påträffades, gjordes ett annat intressant fynd, nämligen av den underliga, ytterligt tillplattade aradiden *Aneurus lævis* F., vilken i Sverige enligt REUTER förut endast var känd från Östergötland, tagen där av GYLLENHAL och WAHLBERG under barken av *Betula alba*. Jag

har emellertid 1 ex. också från Närke, taget under håvning i gräset i Stora Mellösa socken i närheten av gamla lövträd. Här vid Byle fanns den rätt talrikt i barkspringorna på nämnda asp, i larver och i imagines.

Av aspföredragande skalbaggar, som anträffades i samma skogshage, är vidare att nämna *Agathidium nigripenne* KUGEL., *Dadobia immersa* ER., *Cerylon deplanatum* GYLL., *Pediacus depressus* HERBST samt 1 ex. av *Poecilonota variolosa* PAYK., som solade sig på stammen av en gammal asp, ett fynd som en samlare sätter värde på, då det numera ej är alltför ofta, som någon av våra större praktbaggar ses i våra skogar. Beträffande *Agathidium nigripenne* säger REITTER i Fauna Germanica, att den förekommer »unter verpilzten Nadelholzrinden». Här uppe i Norden föredrager den emellertid avgjort asp, och jag har någon gång funnit arten på björkstubbar men aldrig på barrträd. Men detta är ej enda fallet, då coleopter-arter synas ha i vissa avseenden olika levnadsvanor söder- och norrut i utbredningsområdet.

Eken är det trädslag, som sätter prägeln på skogsdungarna kring östra delen av Marsjön, och den bildar även slutna bestånd norr om sjön. De ståtliga träden voro emellertid otacksamma för coleopterologen, då de voro väl bevarade och ej erbjudit sårbara punkter för angrepp från trädinsekter. Stubbar funnos emellertid sedan senaste avverkningen, och på dessa hade framvuxit en art trädsvamp, verkliga jättesvampar av någon tickart. De färska av dessa hade attackerats av ett otal av *Gyrophæna lævipennis* KR. och *G. nana* PAYK. samt även mera sparsamt *G. minima* ER., som GRILL endast upptager för Skåne (THOMS.) men som går åtminstone så långt upp som till Närke. Gyrophænorna synas i allmänhet helst slå ned på färska svampar i full växtkraft och efterträdas, då dessa ruttnat eller torkat, av andra skalbaggsläkten. Dylika torra trädsvampar, sannolikt flera år gamla, funnos i stora bruna—svarta gyttringar på ekstubbar i skogen här. Svamparna lossades försiktigt från vidfästningspunkterna och uppsamlades i strykhåven samt upptogos därpå i smärre portioner och söndersmulades över ett vitt papper. Vad som då först och främst kom till synes var en stor och snabbt flyktande samling *Scaphosoma*. Jag

tillvaratog ett urval och fann detta bestå till övervägande del av *S. subalpinum* REITT., vilken art förut i Sverige endast iakttagits av MJÖBERG i 1 ex. i Stockholmstrakten (Entom. Tidskrift 1903), ett mindre antal av *S. assimile* ER., som förut är funnen i Skåne och Västergötland samt på Gottland, och slutligen ett fåtal av den över hela Sverge allmänna *S. agaricinum* L. Vidare funnos i mängd inne i svampens innanmäte några *Cis*-arter av undersläktet *Eridaulus*, och de befunnos tillhöra den vanliga *E. nitidus* HERBST, den för Sverge förut ej anmärkta *E. Jacquemarti* MELL. samt *E. glabratus* MELL. (= *Jacquemarti* THOMS.). I stort individantal träffades också *Anisotoma orbicularis* HERBST, som för övrigt var vanlig i trädsvampar på olika trädslag i hela trakten, och mera sparsamt *A. glabra* KUGEL. och *A. castanea* HERBST. Vidare rymde samma svampansamling *Agathidium varians* BECK samt *A. nigrinum* STURM, av vilken sistnämnda art endast 1 ex. av a. *rubicundum* REITT. anträffades, och slutligen framletades ett och annat exemplar av *Aspidiphorus orbiculatus* GYLL.

I de gamla svamparna på en annan ekstubbe i närheten kunde av skalbaggar endast konstateras *Boletophagus reticulatus* L. samt en myckenhet av en slags centimeterlånga skalbagglarver, böjda som lamellicornlarverna och med mörka tvärstrimmor och baktill försedda med grova hakar. Dessa larver tillhöra *Triplax russica* L., enligt meddelande av herr A. KEMNER, som bestämt dem och som upplyser, att det var första gången larven observerats i Sverge av denna art, som ju icke är någon sällsynthet annars ehuru lokal.

Här och där bland ek och asp växte också björk, och uppå toppen av de lövklädda strandklipporna stod en och annan fullständigt avdöd gammal björkstam, möjligen offer för torkan; angrepp av träddödande insekter kunde ej konstateras. På dessa döda björkar kunde barken avskalas utefter trädets hela längd, och under barken levde en mängd skalbaggar, larver och imagines, särskilt där vedytan ännu hållit sig fuktig; där solen fullständigt uttorkat stammen syntes inga insekter till. Påfallande var individrikedomen av en *Cerylon*, som befanns icke vara annat än den annars på asp levande *C. deplanatum* GYLL. De platta och långsmala

staphyliniderna *Dadobia immersa* ER. och *Thectura cuspidata* ER. funnos om varandra. Av *Pachygluta ruficollis* ER. anträffades endast 1 ex., av intresse då arten förut ej konstaterats i Sverge nordligare än vid Borås. En *Phlæopora* togs i ett fåtal ex. och befanns vara *P. teres* GRAV., vilken påtagligen är synonym med den *P. corticalis* GRAV., som GRILL anför för Skåne och Småland och som jag dessutom funnit även i Närke, under det att *P. corticalis* GRAV. hos REITTER (= *latens* ER.) ännu ej synes ha påvisats för Sverge.

I maskmjölet efter andra träinsekters larver togos en del intressanta microcoleoptera. En *Euplectus* förekom ganska talrikt och visade sig vid närmare undersökning, varvid de sista abdominalsegmentens egendomliga bildning hos ♂ är utslagsgivande, vara *E. falsus* BEDEL. Som FRISENDAHL påvisat arten från Jämtland (Entom. Tidskrift 1917) och i min samling stå flera ex. från Stockholmstrakten, bekräftas sålunda herr FRISENDALS förmodan att arten är vida utbredd hos oss men förbisedd. Den mycket mindre men närstående och såsom allmännare ansedda *E. Karsteni* REICHB. syntes ej till. Däremot fanns sparsamt *E. nanus* REICHB. I sällskap med dessa fanns också en tredje pselaphid, *Bibloporus bicolor* DENNY.

Undersöktes noggrant maskmjölet och veden därunder kunde åtskilliga individer framletas av en art av det egendomliga trichopterygidsläktet *Ptinella*. Som prothorax' bakhörn på det pygméartade djuret äro avrundade, måste arten vara *P. tenella* ER., och så väl ex. av den vingade som av den ovingade, blinda formen förekommo.

Slutligen gav sökandet till byte 1 ex. av den hos oss endast från Skåne förut kända *Euthia scydmænoides* STEPH. Nämnes att dessutom levde under barken en del allmännare barkskalbaggar med larver, så framgår, att faunan av dendrofila coleoptera här var sällsynt rik. Men sällan ha ju dessa i våra skogar så gynnsamt ställt för sig som här, nämligen att gamla döda träd fått kvarstå och ruttna ned.

Nedåt Marsjön öppna sig här och där mot stränderna sluttande ängar med skogsblommor i gräset. En av de vanligaste skalbaggar, som erhöllos i strykhåven, var *Anthobium ophthalmicum* PAYK. Den ersatte här *Anthobium minutum*

F., en i Närkes bergstrakter mycket allmän art, som här syntes alldeles saknas.

Det intressantaste fyndet under min vistelse i trakten gjordes under håvning i en dylik skogsäng vid Marsjön, nämligen av den från Finland beskrivna, överallt i Nord- och Mellan-Europa som mycket sällsynt betecknade anthiciden *Phytobænus amabilis* J. SHLBG. Vid håvning av buskarna i en av låg alskog, hallonbuskage, kärr- och vassvegetation kantad öppen äng kom jag över det första exemplaret av det lilla vackra och egendomliga djuret, som är en nykomling för den svenska faunan, och vid fortsatt håvning dagen därpå ertappades ännu en individ, men därmed fick jag mig nöja. Att arten träffas på vegetationen — i likhet sålunda med de närmaste släktingarna, *Euglenes*-arterna — antyder ju släktnamnet, men förmodligen genomgår den väl larvstadiet under bark av träd.

Beträffande artens färgteckning ha REITTER i Fauna Germanica och SEIDLITZ i Fauna Baltica ofullständiga och dessutom motstridiga uppgifter. REITTER säger: »Ein nach hinten breiterer Längsfleck vor der Mitte und eine gemeinschaftliche, den Seitenrand nicht erreichende Querbinde vor der Spitze weissgelb», och SEIDLITZ: »ein länglicher Fleck hinter jeder Schulter und eine Querbinde vor der Spitze der Flgd gelblich weiss». Hos mina båda ex. ha täckvingarna bakom varje skuldra, såsom SEIDLITZ angiver, en gulvit fläck, som sträcker sig bakåt, och framför spetsen en gemensam gulaktig fläck, såsom båda uppgiva. Dessa fläckar genomfärga täckvingarnas kitin och äro ljushåriga. Men dessutom finnes en fläck på suturen framom mitten, såsom REITTER angiver, men denna är rent ytlig och bildas av ljus behåring. Denna ljusa, tilltryckta behåring är dessutom förtätad i bakkanten av prothorax samt framtill på skuldrorna till fläckar.

Även gamla präktiga barrskogar finnas i trakten, men av de fynd, vilka gjordes i dessa, skall jag endast nämna, att då vår minsta tomicid, *Crypturgus*, träffades allmänt under barrträdsbark, företog jag mig att insamla ett antal därav från skillda träd för att sedan närmare förvissa mig om vilka arter här förekommo, varvid materialet visade sig bestå av

samtliga kända tre nord- och mellan-europeiska arter: *pusillus* GYLL., *cinereus* HERBST och *hispidulus* THOMS., den senare förut hos oss endast anmärkt för Skåne.

Om kvällarna flög med tung flykt en jätte bland våra skalbaggar, *Oryctes nasicornis* L., som ofta drogs till husväggarna och slog ned på verandor o. dyl. Förmodligen skulle larverna av denna hos oss sporadiskt förekommande ståtliga bladhorning kunnat framletas ur de gamla bark- och sågspånshögarna vid ett sågverk i närheten.

Uti ruttna hattsvampar insamlades några *Atheta*-arter, och de visade sig vara *A. (Bessobia) monticola* THOMS. och *A. gagatina* BAUDI, vilken sistnämnda art jag i litteraturen endast sett omnämnd för Skåne och Öland, men vilken jag tagit så långt nordligt som i Närke.

Någon tid ägnades också åt sökandet efter vattenhemipterer. På Marsjöns yta mellan vegetationen av vass, *Potamogeton natans* L., *Stratiotes* o. s. v. var i sydöstra delen *Mesovelia furcata* M. et R. mycket allmän, och på ytan av en liten bäck, som föll ut i Kalefjärden, iakttogs *Velia currens* F. En liten skogssjö i trakten var omgiven med ett bälte av *Sphagnum* med revor av tranbär, just en sådan vegetation, där *Hebrus ruficeps* THOMS. brukar träffas. Med avsikt att söka arten skakade jag om en vitmosstuva, och mycket riktigt föllo några individer av hemipteren därur. Ehuru arten endast var känd från Skåne, Öland, Närke, Uppland och Härjedalen, vartill nu kom Östergötland, skall den helt säkert visa sig på lämpliga lokaler vara en rätt allmänt förekommande art, åtminstone i södra och mellersta Sverige, då mera uppmärksamhet ägnats dessa djur. På sommaren finner man den såväl på vattenytan bland *Lemna*, näckrosblad o. s. v. som bland mossan i vattenkanten. Vintertid har jag träffat den i vitmosstuvorna långt från vattnet.